

prišlo ime v dokument. Slovar ne navaja pogostosti imena, toda iz števila navedenih zapisov je mogoče vsaj približno spoznati, kako popularno je bilo ime v srednjeveški Poljski. Citirano gradivo je seveda datirano in lokalizirano.

Iz uvoda lahko izvemo o težavah pri obdelovanju in redakciji gradiva. Čeprav *Słownik* ne daje etimologij in se izogiba razlag in pojasnil, je že sama transkripcija (odčitavanje) imena povzročala nemalo težav zaradi neustaljene poljske srednjeveške pisave, polne nedoslednosti in nepričakovanih rešitev. Toda prvi snopič prča, da je redakcija te težave v celoti premagala, in tako ima bralec, ki bi želel uporabljati *Słownik* za jezikoslovne ali zgodovinske in kulturnozgodovinske raziskave, na razpolago zanesljivo gradivo, smiselno prebrano (selekcionirano) in ustrezno urejeno.

Da je dobilo delo prav to podobo, da je tako s filološkega kakor tudi z jezikovnozgodovinskega stališča odlično, je v prvi vrsti zasluga njegovega urednika, iniciatorja in praksi, zaslužnega filologa in zgodovinarja poljskega jezika prof. Witolda Taszyckiego in skupine, ki jo je profesor strokovno dobro pripravil.

Za sedaj je to v slovenskem svetu prvi slovar osebnih imen, pripravljen po najnovejših filoloških in jezikovnozgodovinskih zahtevah. Za znanost bi bilo koristno, če bi postal vzor za druge slovanske jezike, predvsem morda za južnoslovanske; tu bi veliklo število virov in številne antroponimične tvorbe zagotovo dali pomembne rezultate.

Władysław Lubaś (Kraków)
Prevedla Breda Pogorelec

MISLI OB POUKU SLOVENŠČINE

V tridesetih letih poučevanja slovenščine na srednji in strokovni šoli se mi je nabralo nekaj misli in skušenj, ki bi utegnile biti vsaj začetnikom na tem področju opora ali razgledna točka, če že ne pobuda. Saj je na začetku menda vsak predavatelj v podobnem stanju kot znanstvenik, ki se loteva reševanja novih vprašanj in zamisli; najrazličnejših virov vestnemu in zagnanemu delavcu in ustvarjalcu ni nikdar dovolj, saj bi rad svoje delo opravil čim koreniteje in upošteval vse, kar bi mu le mogla nuditi knjižna dediščina. Žal mu teh virov premnogokrat hitro zmanjka in poslej je navezan na lastno iznajdljivost in znanje. Ravno za pouk slovenščine imamo doslej zelo malo metodičnih napotkov. Ta predmet je na naših šolah razmeroma še zelo mlad, če pomislimo, da se je začel redno poučevati razmeroma pozno.

Srednješolcem se nam je profesor trudil približati slovenščino na resen in vendar ljubezniv način. Ob Glaserjevi slovstveni zgodovini (pozneje tudi Grafenauerjevi) nam jo je zares prikupno in spoštljivo približal, z deklamacijami najznačilnejših pesnitev naših najvažnejših pesnikov in s knjižnico, ki jo je vodil, pa še prikupil. Gojili smo kajpak tudi spisje; tu nas je navajal na pravopis in uglajen slog, pri občasnih govornih nastopih pa nas je opozarjal na pravilno izražanje. Znal je pri tem koga malo pograjati, a tudi pohvaliti; tako je dosegel, da je bilo naše zanimanje za veliko dediščino naših književnikov v preteklosti kot tudi v takratni dobi precejšnje, da ne rečem — v ospredju, saj smo živo dojemali stvarjalno delo moderne s Cankarjem in Otonom Župančičem. Takrat je bila naša znanost komaj v razvoju, da o ostalih naših kulturnih dejavnostih ne govorim.

In sedaj k problemom. — Učenci prinašajo iz osemletke v srednjo šolo vse prešibko znanje slovnice. Slovnica je prava Ahilova peta v izobrazbi učencev na prehodu na srednjo stopnjo. Dobim med njimi še dokaj smisla za književnost in izražanje v govornih nastopih, posluh za slogovne značilnosti, meroslovje, dramatiko; celo za spisje kažejo več zanimanja in za obvezno čtivo, redko pa najdem med njimi v razredu koga, ki bi imel kaj več znanja iz slovnice in se v njej izkazal. Zase se spomnim, da je bil že za prestop v prvi gimnazijski razred — torej nekako v sedanji peti razred osemletke — strog izpit iz stavčice in besedne analize. Sedaj tega niti na prehodu v srednjo šolo ne zmorejo več, in treba je precej vaj vsa štiri leta, da mi vsaj pri diplomni ne omagajo v osnovah in glavnih pojmih slovnice. Vsaj toliko je namreč nujno treba zahtevati, da maturant razume in zna razlučiti še tako zamotano podredje v zloženem stavku. To mu pomaga pri dojemanju oz. učenju tujega jezika, hkrati pa krepi pravopisno spretnost in pravorečni izgovor, kar v življenju in delu ni majhnega pomena. To pomanjkljivo znanje bi bilo treba izpopolniti tem bolj danes, ko med srednješolskimi predmeti ni več latinščine, ki je poglobljala slovnične osnove. Tako se dogaja, da pokličesh učenca, naj

se vpraša po sklonu, pa ga ne zadene; zamenjuje oblike končnice tretjega in petega sklona ali pa ima več kot pol razreda pomožnik (recimo *smo*) za neke vrste zaimek; opisni deležnik je zanje povedek, o neosebni glagolskih oblikah nimajo pojma, kakor ne o lastnih imenih in imenih sploh, da opisnega stopnjevanja npr. pri pridevniku, zaimka in glogola niti ne omenim. Porazno slabo znanje prinašajo danes na srednjo stopnjo ali v strokovno šolo in potem se res ni čuditi, da so uspehi na splošno slabi že prvo konferenco in ob polletju in da so posebno slabi v spisju (pomanjkljiv pravopis!) in v tujem jeziku. Vse to je povezano s trhljimi slovničnimi osnovami.

Že na nižji stopnji osemletke bi morali otroci pridobiti več čuta in smisla za čistost slovenskega izražanja, hkrati s spoštljivostjo do slovenske besede pa že tudi primeren odpor do tujk in izposojenk, ki nam niso več potrebne, do barbarizmov in spačenk, ki jih je naš pogovorni jezik še vedno tako poln, da se človek s strahom vprašuje, kje so tiste pomanjkljive rešetke in pore, skozi katere se vse to kljub številnim šolam in milijardnim izdatkom zanje preliva v tok vsakdanje govornice. Dom temu uličnemu izražanju, pa če bi si ne vem kako prizadeval, kar pa marsikje tudi ni mogoče, ni in ne more biti kos. Družbena jezikovna dejavnost pa je ali povsem nebudna in nepozorna za to ali pa naravnost trpna in dopušča, da jo hitri in silni val pregazi. Torej je samo šola poklicana, da tu zastavi vse sile in da že v nižji osemletki zbudi otrokom pozornost na ta mrčes, ki nam grdi naš materni jezik, se vanj zajeda in ga sramoti. Če računamo, da bo l. 1968 poteklo že pol stoletja, kar se uči slovenščina sistematičneje po naših šolah kot reden in obvezen učni predmet, imamo lepo priliko, da se zamislimo in vprašamo, koliko smo v tem razdobju napredovali. Ne moremo in ne smemo zanikati že lepih uspehov, če primerjamo naš pogovorni jezik od tedaj s sedanjim — in ravno pogovorni jezik je tisto merilo, ki odraža napore in prizadevanje v tej smeri po naših šolah. Danes govore Slovenci povprečno sicer mnogo čisteje in tudi po trgovinah ti ponujajo prodajalci blago in razne potrebščine v lepem slovenskem izrazu, medtem ko slišiš v skupinah celo univerzitetnih slušateljev še vedno razne nemške spačenke. Ne bi se smeli uspravati, da se bo ta stvar nekako sama od sebe uravnila. Ne, vedeti moramo, da je tu velik zastoj in da naše šole niso storile povsem svoje dolžnosti kot gojiteljice in učiteljice materinega jezika, to pa je njih naloga ter odgovorna dolžnost.

Kar slavist na šoli zasaja in zaliva ter neguje, to desetorica drugih strokovnih predmetnih predavateljev otroku izpodbi je in pokvari, da skrbna gradnja ne more uspeti. Tako kar naprej — kljub visokim šolam in diplomam, kljub ogromnim izdatkom za šolstvo, kljub našemu hlastanju po najnovejših tehničnih pridobitvah in po najmodernejših dosežkih vnanje kozmetike in mode — »laufamo in šraufamo« v brk akademije za telesno vzgojo in vse pohvale vrednemu tehničnemu slovarju in njegovemu neumornemu ter naprednemu piscu, ki zaseda pomembno in visoko mesto v našem šolstvu... Seveda je za tako stanje veliko krivo naše dosedanje kolebanje in opletanje v odnosu do tujk, ko ne bi bili radi zaostali »puristi«, kakor je to osmešil že Prešeren (»le čevlje sodi naj Kopitar«, Prešeren pa seveda pesmi!) v Novi pisarniji, ampak bi hoteli iti s časom naprej, češ da nam nekaj takih spak in tujk ne more škoditi v času, ko meje med ljudmi in narodi padajo. Taka načela, taki pojmi in tako »široko« gledanje na čistost materinega jezika pa nehotе ustvarja oziračje in duhovni odnos pri našem učiteljsstvu, ki menda kar ne najde v sebi dovolj pozornosti, odpornosti in odgovornosti, da je treba že otroku na prvi stopnji vcepiti lep slovenski izraz namesto tujke, ki mu jo močno odsvetujemo. Sama srednja in strokovna šola — ali še bolje rečeno — sam slavist na njej pa tudi ni toliko vpliven, da bi tako zakoreninjeno spakedranko za večne čase in pri vseh učencih v razredu mogel dokončno zatreti. Pol stoletja je res pravšna doba, da bi se bile dale — seveda s polnim uvidevanjem in živo zavestjo ter pravo voljo — nekatere preostale in dovolj očitne napake odpraviti, saj ima slovenska slovnica glede na pomen in važnost jezika v naši materinski kulturi res kar smešno nizko ceno.

Z večjim poznavanjem slovnice in njenih poglavij, zlasti pa še pravopisa, ki naj bi ga otrok prinesel že z osemletke v današnjo reformirano srednjo in strokovno šolo, se bodo nujno pokazali tudi uspehi v spisju, kjer so sedaj tako nizki. Dobro znanje materinščine, grajeno na slovnici, naj bi bilo osrednje važnosti ne le za večjo spisovno spretnost in zmožnost, ampak tudi za učenje tujih jezikov. Primerjanje ocen iz slovenščine s tujimi jeziki, kaže že vsa leta stalno vzporednost in odvisnost redov iz slovenščine in tujih jezikov, kakor opažamo vzporednost tudi med ocenami iz slovnice in ocenami iz spisja.

Spisje na srednji in strokovni šoli namreč ne obstoji le iz 4-ih šolskih nalog (po ena vsako konferenčno obdobje), ampak tudi iz vsaj tolikega števila domačih vaj ali

nalog, iz pisanih skržitev in obnov raznih beril iz čitank, pa tudi iz narekov, prepisovanj z deske in povzetkov daljših sestavkov ter predavanj. Vse to je predavatelju — profesorju kakor učitelju slovenščine — vsak čas dostopno in mora v določenem času oceniti ali vsaj pregledati. Oboje mora delati po možnosti pogosto in redno, da bi bil učenec prisiljen na jezik paziti in napake tudi popravljati. Le s spoznavanjem svojih lastnih napak je mogoče možno izboljšanje in jezikovno napredovanje. Zato je glavni namen vseh popravkov in pregledov ter ocen pisanih izdelkov, da učenec pazi na pravilno izražanje, spoznava svojo slabost v napakah in s premagovanjem in odpravljanjem le-teh izboljšuje svojo spisovno zmožnost.

Kakor slovnice tako tudi spisja ne more otrok gojiti izven šole, ampak je šola prvenstveno dolžna in edina sposobna oboje gojiti, vaditi in do določene mere tudi naučiti. Zato se ni čuditi ravno v teh dveh smereh in toriščih najslabšim ocenam, saj otroci čutijo do obojega v pouku nekak strah in marsikateri celo odpor. Ker je otrok doslej v teh panogah slovenščine prihajal iz osemletke najmanj podkovan, je tak strah in odpor, pa tudi slabši uspeh, razumljiv in upravičen. Vendar šola ne sme kloniti in popuščati in slejkoprej slovnico in spisje vaditi kot osnovni in najvažnejši svoji panogi in po ocenah teh dveh sposobnosti in zmogljivosti tudi v glavnem uravnavati in zaokrožati vse dosežke in ocene iz slovenščine.

Seveda je v zvezi s spisjem mnogo vprašanj in tudi različnih pojmovanj: izbira in oblika tematike nalog, vzporejanje in ocenjevanje izražanja in vsebine, pravopis, slog, povezava misli in sestava. Saj je znano, da dvoje slavistov ne ocenjuje enako in da nekateri dajo več na pravopis kot na vsebino in na to, ali se je učenec bolj ali manj držal teme. Tako pride včasih do velikih nasprotij in razlik v ocenah. Slavist, ki mu je več do znanja pravopisa (in morda še izražanja) kot za učenčevo sposobnost, da zadene temo in jo vsebinsko točno in izčrpno poda (kar navsezadnje niti ni samo znanje jezika), naloge gotovo drugače oceni kot slavist, ki mu je predvsem za tematiko naloge. Ocenitev je različna, ker so bili zahtevki različni; pri prvem, da učenec ob temi pokaže dobro znanje pravopisa in sposobnost miselnega izražanja, pri drugem, da temo prav zgrabi in izvede. 'Kdo pa pravo trdi, to se vpraša'. Zame je važno sicer oboje, a prvo s slavističnega in jezikovnega stališča važnejše. (Vendar te pravde tu ni mogoče gnati v vsej njeni sestavnosti in zapletenosti.)

Drugo tako važno vprašanje pa je naslov ali tema spisa. Koliko se še vedno greši proti osnovni metodični zahtevi, da naj bo naslov jasen in kolikor mogoče kratek ter enostaven, tako da učenec ne ugiha, o čem naj piše. Da učenec nima težav z morda ozko ali enostransko izbrano temo, mu dajemo posebej pri šolskih in diplomskih nalogah po dve temi; tako si lahko izbere tisto, ki se mu zdi lažja in bližja. Sam dam učencem neizbrano, torej drugo temo, za domačo nalogo, časa zanjo pa teden dni.

Tudi obseg pisanih nalog je treba v glavnem določiti, a to ne navzgor (maksimalno), ampak navzdol (minimalno): dovolj je vsaj dobra stran ali poldruga stran do treh strani (diplomska naloga). Slavist, ki določa tudi gornjo mejo obsega in jo postavlja nizko (morda na 3 strani), striže zaradi poprav pisateljsko podjetnost, kar je za določeno enoto (uro, dve, celo štiri ure pri diplomski nalogi) manj primerno, in dopustno. Drugo je seveda, če gre za skržitve, ki morejo in morajo imeti minimalno določen obseg (tri do deset stavkov ali največ dobro stran, vsaj ne ve veliko več, pa če gre prav za skržitev obsežnejšega sestavka ali knjige).

Branje boljših ali tudi slabših spisov seznani razred o različnih rešitvah nalog in o objektivnih razmerjih v ocenah, ki jo seveda dá učitelj slovenščine, kakor ocenjuje in more oceniti edino on tudi učenčevo znanje iz slovničnih poglavij. Branje, tj. način branja (tekoče, estetsko, plastično branje pred razredom) je bolj stvar osemletke, a delno tudi še srednje in višje stopnje, saj res ni vseeno, kako kaj prebereš drugim, da jih pritegneš in da prav razumejo in estetsko in etično dojemajo. Saj je branje nič manj in nič več kot vrata v izobrazbo. Zato naj bi ocenjevalec slovenščine v vsakem razredu preizkusil in ugotovil tudi branje vsakega učenca, saj je od pravilnega, pa tudi dovolj gibkega, lepotnega in vrednotnega branja odvisno ne le dojemanje snovi nasploh, ampak tudi pisano ali tiskano sporočanje.

Pri slovenskem šolskem pouku mora biti čim več vaj in govornih nastopov. Pri tem se učenci vadijo pravilne izreke, ustnega izražanja misli in doživljanj pa tudi posredovanja besednih umetnih drugim, predvsem pa samostojnega nastopanja. Sem spadajo petminutni prosti govorčki ali poročila, obnove in skržitve, deklamacije, predavanja, obravnave obveznega čtiva itd.

E. Bojc